

לב המועדים

גליון 106 הלכות והליכות בענין "מנחה של יום חול"

הקרבנות חוץ מעשירית האיפה [קרבן מנחה] ולכן כשתיקן אברהם אבינו את שחרית לא קראה מנחה (על"ה פסחים קו, ב בתוס).

טעם אחר: לפי שתפילת שחרית יש להקדימה ביותר וכדאמרינן בגמ' מצותה עם הנץ החמה, נמצא שזמן תפילתה היא בזמן שחיטת התמיד ולא בשעת הקרבת המנחה, ואילו תפילת מנחה יש לאחריה ביותר כדאמרינן (ברכות כט, ב) שמצוה להתפלל עם דמדומי חמה נמצא שמתפללים אותה בזמן הקרבת המנחה ולא בזמן שחיטת התמיד ולכן נקראת מנחה (הגר"א שנות אליהו ד"ה עד הערב).

טעם אחר: לפי שבשעת העקידה היה יצחק בעולה ולא היתה שם מנחת סולת, שאל יצחק יש כאן עולה ואין כאן מנחת סלת, עמד יצחק ותקן תפילה שתהיה במקום מנחה, ולכן נקראת תפילה זו בשם מנחה לפי שתקנה במקום מנחת סלת (של"ה תורה אור וירא אות ד).

טעם אחר: כיון שיצחק אבינו תיקן תפילת מנחה, והוא מסר נפשו למיתה על העקידה, ומצינו בקרבן מנחה שהוא היחיד שנאמר בו (ויקרא כ א) "ונפש כי תקריב קרבן מנחה" שמעלים לו כאילו הקריב נפשו, ולכן קראו לתפילה שתיקן יצחק מנחה (חיד"א פתח עיניים).

טעם אחר: לפי שיטת הרמב"ם (תפילה פרק א הלכה א) שתפילה אחת ביום חיובה מהתורה וכיון שבתפילת שחרית כבר יצא ידי חובתו מן התורה, לכן קרא התפילה השניה בשם "מנחה" שהוא לשון דורון ומתנה שכביכול נותנים לקב"ה תפילה נדבה (פיהמ"ש לרמב"ם ר"פ תפלת השחר, אבודרהם).

מעלת תפילת מנחה

אמר ר' חלבו: "לעולם יהא אדם זהיר בתפילת מנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה שנאמר (מלכים א יח - לו) "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהם" (ברכות נ, ב).

הטעם ששעה זו שעת רצון מיוחדת שבו נענה, והרי גם בתמיד של שחר מקריבים קרבן מנחה עם עולת התמיד

לפי שבשעת הקרבת מנחת תמיד הן של שחר והן של בין הערביים היו מנסכים נסוך היין, ושרו הלויים בכלי שיר ואין לך עת רצון גדולה מזו, ובין הערביים הוא יותר שעת רצון משום שהמנחה של בין

"אמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה" (תוס' פסחים קז ד"ה בסמוך).

תפילת מנחה היא אחת משלושת התפילות שאנו מתפללים בכל יום, תפלה זו תקנו כנגד קרבן תמיד של בין הערביים שהקריבו בזמן שבית המקדש היה קיים.

תקנה: תפילת מנחה תיקן יצחק אבינו שנאמר (בראשית כד סג) "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", ושיחה פירושה תפילה כמו שנאמר (תהילים קב א) "תפלה לעני.. ולפני ה' ישפוך שיחו" וחכמים תיקנו לאומרה בכל יום והיא כנגד תמיד של בין הערביים (ברכות כו, א).

הטעם שהתפילה של הצהריים נקראת תפילת מנחה (שבת א ב)

הטעם שקראו לתפילת בצהריים בשם מנחה, אם משום שהיו מקריבים מנחה עם התמיד של בין הערביים גם בשחרית היו מקריבים מנחה ביחד עם התמיד

על שם הקרבת קרבן מנחה שהקריבו בבית המקדש עם קרבן תמיד של בין הערביים (במדבר כח ד), ואף שגם בשחר הקריבו קרבן מנחה עם תמיד, כיון שאלוהו הנביא נענה בשעת הקרבת המנחה, ושם שעה זו היא עת רצון, לכן קראו על שם המנחה (תוס' פסחים קז, א בד"ה סמך).

טעם אחר: לפי שבשחר יש שם אחר שאפשר לקרוא לתפילה זו על שם הזמן שעומדים בו – שחרית על שם השחר, אבל המנחה שאין שם אחר קראוה "מנחה" על שם המנחה שהיו מקריבים (תוס' פסחים שם).

טעם אחר: לפי שמנחה מלשון מנוחת השמש שבשעה זו היא נוטה ללכת למנוחתה להשתחוות לקונה במערב וכדמתרגמינן "למינח יומא" (תוס' יו"ט פ"ד ברכות בשם הרמב"ן שמות יב ו).

טעם אחר: לפי שהזמן של שעתיים ומחצה לפני סוף היום נקרא מנחה ומשום כך נקראת התפילה השניה מנחה משום שתחילת זמנה בשעה זו (רמב"ם בפירוש המשניות ברכות פ"ד מ"א, ונבסחים פ"י מ"א).

טעם אחר: הסיבה שאברהם אבינו לא קרא לשחרית מנחה לפי שאת התפילות תקנו האבות ומסתמא כל אחד נתן לה שם לתפילתו, ומבואר במדרש (ב"ר מד יד) שהקב"ה הראה לאברהם אבינו את כל

הערביים היא כמו עבודה האחרונה של היום וחביבה ורצויה כמו תפילת נעילה ביום הכיפורים (ערוה"ש רלב א).

טעם אחר: לפי שמידת הדין מקטרגת בלילה, ושחרית הוא סמוך ללילה שעבר, וכן תפילת מעריב תחילת הלילה, אבל מנחה רחוקה משני הלילות ולכן אין בתפילה זו שום קמרוג (כלי יקר בראשית כד סג).

חביבות תפילת מנחה: אין לך חביבה יותר מתפילת מנחה וכן אתה מוצא בדניאל שעשה כ"א יום בתפילה ולא נענה אלא בתפילת מנחה (אגדת בראשית פ' עז).

הטעם שחביבה ביותר

מפני שתפילת שחרית זמנה ידוע מיד שקם האדם בבוקר לפני שעסוק בעיסוקיו, וכן תפילת ערבית זמנה ידוע בבואו לביתו בערב והוא פנוי מעיסוקיו, אבל תפילת מנחה זמנה באמצע היום כשהוא טרוד בעיסוקיו וצריך לפנות עצמו ולהתפלל ולכן אם עשה כן שכרו מרובה (ערוה"ש רלב א, סדר היום).

זהירות בתפילת מנחה: יש שכתבו הטעם לזהירות בתפילת מנחה לפי שהיא היתה התפילה הראשונה שאדם הראשון התפלל לאחר שנוצר (מדבר קדמות מע' תפילה בשם האר"י ז"ל).

תפלת הירושלמי ה"יהי רצון"

נכון לזוהר לומר לפני ג' התפילות את הודאת ה"יהי רצון" שמקורו בתלמוד ירושלמי (ריש פרק ד דברכות) וז"ל ובמנחה יאמר "מודה אני לפניך כשם שזיכיתני לראות חמה במזרח וכו'" (ביאור הלכה א א ומובא בספר עלינו לשבח להגר"י זילברשטיין דברים א עמוד שז שכתב שזה דבר פלא שרוב העולם לא נוהגים לקיים דבר זה והרי מדובר בביאור הלכה הראשון של החפ"ז חיים).

והטעם שאין מקפידים בכך: לפי שבזמנם היו נוהגים ללכת ולראות בחמה לדעת עם הגיע זמן מנחה אבל בזמנינו שלא נוהגים כן אלא בודקים על ידי השעון לכן אין אומרים אותה (קובץ קונטרסים תפילת מנחה ח).

מנחה קטנה - מנחה גדולה

מנחה גדולה: זמן תפילת מנחה בתום מחצית השעה שלאחר חצות היום, ומנחה בשעה הזאת נקראת מנחה גדולה

הטעם שנקרת בשם מנחה גדולה

משום שהחמה עדיין באמצע הרקיעה והיא בתוקפה וגבורתה (רמ"ע מפאנו שו"ת סימן כב ד"ה מנחה).

טעם אחר: משום שבערב פסח שחל להיות בשבת היו קהל גדול שהתפללו מנחה בשעה הזו (שם).

טעם אחר: משום שעדיין היום גדול (אלפסי זומא ד"ה תניא איזוהי).

טעם אחר: משום שהוא זמנה הגדול של מנחה, והשני נקרא מנחה קטנה משום שהוא זמנה הקטן של מנחה שכבר סמוך לערב (הרא"ה ברכות ד"ה איזו).

מנחה קטנה

מנחה קטנה נקראת תפילת מנחה הסמוכה לשקיעה, **הטעם שנקראת**

בשם זה לפי שבשעה זו יקמן כוחה של חמה (רמ"ע מפאנו).

טעם אחר: שעמה מועטים דהיינו אלו שנקבצים בכל יום להתפלל מנחה בשעה זו (שם).

טעם אחר: משום שכבר הקריבו את כל קרבנות של היום ותמיד של בין הערביים קרב יחידי (אלפסי זומא).

להתפלל מנחה גדולה או קטנה

יש אומרים: שיש להתפלל לכתחילה מנחה קטנה [דהיינו מתשע וחצי שעות זמניות של היום] עד הלילה (שו"ע רלב א, משנ"ב שם ס"ק א).

והטעם: לפי שעל מנחה קטנה שייך יותר לשון "בין הערביים" יותר מזמן מנחה גדולה שבשעה השביעית הקרובה לחצות ושעה תשיעית היא ממוצעת בין חצי היום לחצי הלילה (רדב"ז שו"ת מכת"י סימן לב).

טעם אחר: לפי שבשעת חצות אדם טרוד לצאת לעסקיו ולבו טרוד ולא יוכל לכוון בתפילתו, אבל במנחה קטנה בדרך כלל כבר השלים את עיסוקיו וליבו פנוי לעבוד את בוראו (רדב"ז שם).

טעם אחר: דמנחה קטנה היא בזמן שהקריב את קרבן התמיד בכל יום שהוא תדיר, ומנחה גדולה הוא בזמן שהקריבו את התמיד רק בערב פסח שחל בערב שבת וזה אינו תדיר וקי"ל (ברכות נא, ב) תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם (רדב"ז שם).

הטעם שלא אומרים שיש עדיפות להתפלל מנחה גדולה מטעם (עיין

פסחים ד א) "זריזים מקדימים למצוות"

לפי שלא אמרו כלל זה אלא במצות שזמנם שווה כל היום, אבל מנחה עיקר זמנה לעת ערב שהרי נתקן כנגד תמיד של בין הערביים והתמיד (עיין פסחים) היה נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה (רדב"ז שו"ת מכת"י לס).

יש אומרים: שאפשר להתפלל לכתחילה מנחה גדולה (משנ"ב רלב ס"ק ב, עיין בביאור הגר"א ובמעשה רב קמח כתוב שהיה מקדים מאד להתפלל מנחה כדי שלא להתפלל עם דמדומי חמה מע"ר תרנו).

כשאין לו מנין אלא במנחה גדולה, או היוצא לדרך לכל הדעות יתפלל מנחה גדולה (משנ"ב רלב ס"ק א), **יש אומרים:** שבכל סיבה שהוא כגון שיצטרך להפסיק מלימודו אח"כ לחפש מנין מותר להתפלל מנחה גדולה (סידור צלותא דאברהם).

סוף זמן מנחה

לכתחילה יש להיזהר ולסיים תפילת מנחה בטרם נעמד השמש מן האופק דהיינו עד תחילה השקיעה (משנ"ב רלב ס"ק יד, שעה"צ ס"ק יח).

יש אומרים: שזמן תפילת מנחה עד סוף השקיעה דהיינו עד הלילה (שאנת אריה סו, א"א רלב רלב).

"פיטום הקטורת"

וטוב לומר "פיטום הקטורת" (משנ"ב רלד ס"ק ב), ובספר שלחן המהור כתב שיש לומר גם פרשת הקטורת "ויאמר .. קח לך סמים" (שמות ל לד – ז – ח).
ואם יש חשש שיעובר זמן תפילה, אפילו "אשרי" ידלג (משנ"ב שם).

"פתח אליהו"

יש מבני ספרד שנוהגים: לומר לפני תפילת מנחה "פתח אליהו" שהוא קטע מהקדמת תיקוני הזוהר המדבר על מבנה העולם על פי הקבלה (החיד"א שלמי ציבור קיב עא בשם הרמ"ק), **והטעם:** לפי שהם מהדברים המביאים את האדם אל היראה (האר"י ז"ל, עיין שו"ע צח).

מזמור (תהלים מד) "למנצח על הגיתית"

בני ספרד מוסיפים מזמור (פר) "למנצח על הגיתית" (כה"ה רלד ג).
והטעם: לפי שמזמור זה מדבר על בני קורח שאבדו למרות עושרם וגדולתם ועל האדם ללמוד מכן שאל יגע להעשיר ולקבץ ממון ותבטל מתפילת מנחה הלא תראה את בני קורח כמה ממון קבץ ולבסוף לא הועיל ואבד העושר הוא בענין רע (חיי אברהם קסה).
טעם אחר: לפי שנאמר במזמור זה (יג) "ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך" ופסוק זה אמרו יצחק ולכן קבעו במנחה "בוטח בך" דהיינו לבטוח בשעת הדין שהוא זמן מנחה והוא בחינתו (כה"ה פלאני יט ח).

"אשרי" (תהלים מד ה)

הטעם שתפילת מנחה מתחילה ב"אשרי"

לפי שאין לפני תפילת מנחה שום דבר קודם ואין דרך ארץ לבוא ולהתפלל תיכף כדאמרינן (ברכות לב, א) "לעולם יסדר אדם שבתו של מקום ואחר כך יתפלל" ולכן מתחילים בתפילת "אשרי" (ערוה"ש רלד א שו"ע הרב נא א צג ב משנ"ב ס"ק טו).

"אשרי" – "תהלה לדוד" (תהלים קמה א)

"תהלה לדוד" של מנחה הוא אחד מג' פעמים שאמר ר"א (ברכות ד, ב) "כל האומר תהילה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא" (ערוך השולחן רלד א).

צורת אמירה: מיושב, **והטעם:** כדרך קביעות (רמב"ם הלכות תפילה פ"ט ה"ח) וכן הוא על פי הסוד.

איחר לתפילה יתחיל "אשרי": המאחר לתפילת מנחה והתחילו הציבור שמו"ע, יאמר "אשרי" לפני שמתחיל שמו"ע (הגה"ק שאלת רב עמוד רצט).

אמירת "אשרי" אחרי שמו"ע

אם לא אמר "אשרי" לפני שמו"ע **יש אומרים:** שאין חייב לאומרו אחר תפילתו (ערוה"ש שם).

טעם מחלוקתם: לפי שתפילת מנחה הוא כנגד קרבן מנחה והקרבת קרבן תמיד היה עד השקיעה וזה זריקת הדם (עיין ערוה"ש ט) והסוברים עד השקיעה פירשו דכוונת ר' יונה סוף השקיעה וכן יש שסוברים דדם נפסל בסוף השקיעה (חיי משה רלג).

טעם אחר: למקילים להתפלל אחר השקיעה, לפי שבין השמשות היו ספק לילה ותפילה היו וספק דרבנן – תפילה שהולכים לקולא (מנחת כהן מב פרק י).

בדיעבד או בשעת הדחק אפשר להתפלל עד כרבע שעה לפני צאת הכוכבים [עד כ 13 דקות לאחר שקיעת החמה (הגריש"א הובא בספר תפלה כהלכתה פרק ג מה)] [שו"ע רלג א, משנ"ב שם ס"ק יד].

מנחה קצרה

בזמן שהשעה דחוקה מתפללים תפילה מנחה קצרה, דהיינו החזן מתפלל שמו"ע בקול רם מיד לאחר קדיש עד אחר קדושה (שו"ע ערוה"ש רלב ו).

נוסח התפילה - נוסח אשכנז: נוהגים שהחזן מתחיל להתפלל עד אחר קדושה "האל הקדוש" ומסיים ואחר כך מתחילים הציבור תפילת לחש (משנ"ב רלב ס"ק ח).

נוסח ספרד: כל הקהל מתחיל עם הש"ץ שמו"ע הש"ץ אומר בקול, והקהל אומר יחד עמו בלחש, ואומרים קדושה וממשיכים בלחש.

בשעת הדחק שאין שהות לחכות עד שיאמר הש"ץ "האל הקדוש" נוהגים גם בני אשכנז כבני ספרד לומר עם השליח ציבור (פסקי תשובה רלב ב).

מנחה קצרה לכתחילה

יש אומרים: שאין להתפלל מנחה קצרה לכתחילה (הגר"ק דולה ומשקה עמוד קלה, ובמעשה רב ח"ה עמוד יא שהביא שמרן החז"א לא היה ניח"ל ממנחה קצרה שהנהיגו בשיבות).

פרשת התמיד (במדבר נח ב – ח)

יש הנוהגים: לומר פרשת התמיד קודם "אשרי" של מנחה כנגד תמיד של בין הערבים ומנהג יפה הוא (רמ"א רלד א), **הטעם:** לפי שבבית המקדש היו מקריביים קרבן התמיד פעמים בכל יום בבוקר ובבין הערביים וכדי שתחשב להם הזכירה כמעשה הקרבה כדכתיב (הושע יב) "ונשלמה פרים שפתינו" אומרים פרשת התמיד (אבודרהם).

צורת האמירה: **יש הנוהגים** לומר מיושב ע"פ הסוד (סידור יעב"ץ שכך נהג אביו בעל החכמת צבי). **ויש הנוהגים** לעמוד.

הטעם שיש רבים שלא נוהגים לאומרו (ערוה"ש רלד ז)

לפי שבמקדש התפללו מנחה לפני הקרבת קרבן תמיד (ערוה"ש שם).

טעם אחר: לפי שמוכת מחזקאל (מו יג) שלעתיד לבוא יתבטל תמיד של בין הערביים וכן כתב הרד"ק (מקור חיים, אישי ישראל הערה יז).

למעשה המשנ"ב (קח ס"ק יד) כתב "אך כל זמן שהוא יום לא ימנע מלומר "אשרי" אף שהוא אחר תפילת מנחה", וכתב שם בשם הוזהר שאחרי מנחה לא יקרא אדעתא דחובה אלא כקורא בתורה.

שמו"ע - פותחים בפסוק (דברים לבג) "כי שם ה' אקרא"

הטעם שרק במנחה (ובמוסף) מוסיפים פסוק זה

לפי שבשתי תפילות אלו לא סומכים גאולה לתפילה ואין חשש הפסק באמירת פסוק זה בשונה משחרית וערבית שצריך לסמוך גאולה לתפילה (טור קיא) [ופסוק "ה' שפתי" לא הוי הפסק כיון שתקנו חכמים לאומרו כגאולה אריכתא דמי].

מנהג החזו"א: מנהגו של החזו"א שלא לומר פסוק "כי שם" אף בתפילה מנחה (הנרח"ק מענה ר"ח עמוד מב), **והטעם:** משום שזה לא מובא בשו"ע ובמשנ"ב (הנרח"ק דולה ומשקה עמוד קלה).

לא אמר פסוק "כי שם": התחיל לומר "ה' שפתי תפתח" ונזכר שלא אמר "כי שם ה'" הדין שלא יפסיק כדי לומר "כי שם ה'", וכן אם נזכר אחר שגמר הפסוק "ה' שפתי" קודם שהתחיל בא"י לא יאמר (אישי ישראל עמוד תשמא).

"שלום רב"

בני אשכנז אומרים בתפילת שחרית ומוסף בשמו"ע "שים שלום" ובמנחה וערבית "שלום רב" (רמ"א קכז ב).

הטעם שאומרים "שלום רב" ולא אומרים "שים שלום"

לפי שבברכת "שים שלום" נכללת כל ברכת הכהנים והוי כעין המשך לה ולכן אומרים "שים שלום" רק בתפילה שיש בה ברכת כהנים ולכן אומרים כן גם במנחה בצום.

והטעם שאומרים במנחה של שבת: משום שקראו בתורה וב"שים שלום" נאמר "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים" (הנה"מ על סדר התפילה לרמב"ם).

חזרת הש"ץ

הטעם שהשליח ציבור, חוזר על שמו"ע כתפילת שחרית.

כדי להוציא ידי חובה את מי שאינו יודע להתפלל.

"לדור דור"

הטעם שאחר קדושה אומר הש"ץ לנוסח אשכנז "לדור דור" ולא "אתה קדוש" כתפילת לחש.

משום ששייך לגוף הקדושה, אחר שאמרו ביהד קדושה אומר הש"ץ לדור ודר נגיד גדלך, דהיינו שמוסיפים להגיד ששבחים אלו שאמרנו הם לדור דור ולנצח נצחים (שו"ת תשובות והנהגות ס' יא).

ברכת כהנים

אין הכהנים נושאים כפיהם מנחה [מלבד צומות וכדו'], והטעם: מפני ששכיח בשעת מנחה שמשתכרים, וחוששים שמא ישתכר הכהן וכהן שיכור אסור בנשיאת כפיים (שבת י, תוס' שם, שו"ע קכט א).

נפילת אפים

נהגו ליפול על פניהם אחר חזרת הש"ץ גם בתפילת מנחה.

והטעם שיש שנהגו שאין נופלים על פניהם במנחה

מפני חומר מעלת תחנון לפי שבמנחה רגילים למהר ותחנון צריך לאומרו בכוונה גדולה (תשובות והנהגות סימן נג).

הטעם שאין "קריאת שמע" במנחה

בפשטות מפני שחייב קר"ש הוא בשחרית ובמעריב כנאמר (דברים ו ז) "בשכבך ובקומך" (עיין בספר נגיד מצוה שכתב טעם ע"פ הקבלה הובא בסידור יעב"ץ).

טעם אחר: לפי שהטעם קוראים קריאת שמע כדי להתלהב נפשו באהבת ה', אבל תפילת מנחה דעיקרו יראה שתיקנו יצחק שמדרתו יראה, אין קוראים קריאת שמע (קובץ קונטרסים דיני מנחה בשם הספרים).

הטעם שלא אומרים "שיר של יום" במנחה (מג"א קלב ד).

אף שבמקדש היו אומרים שירה על נסכי היין גם על תמיד של בין הערביים לא נהגו לומר במנחה שיר של יום, והטעם:

לפי שמצוותו לא היתה אלא בבוקר (טור קלב, ב"י קלג בשם א"ח).

ויש לדחות מהגמרא (ריה ל, ב) "מעשה שנתקלקלו הלויים בשיר" והגמרא אומרת שיר של בין הערביים (עיין רש"י שם ד"ה שלא אמרו) משמע שאמרו במנחה גם כן שיר של יום (אלשיך קלה, פרישה קלג ט).

טעם אחר: משום ששיר של יום של שחרית הוי לעיכובא משא"כ שיר של יום של מנחה לא היה לעיכוב הקרבן (מהר"ם אלשיך שם).

טעם אחר: לפי שלפעמים היו הכהנים טרודים והיו מביאים הנסכים של בין הערביים בלילה, ובלילה אין אומרים שירה לכן אומרים שיר של יום רק בשחרית (מג"א קלב ד, משנ"ב קלב ס"ק מז).

טעם אחר: לפי ששיר של בין הערביים לא היה נאמר אחר שקרב התמיד, אלא בשעת ניסוך היין שעל הקרבן משא"כ של שחר שיכולים לאומרו כל היום ולכן לדידן כיון שנגמרה תפילת מנחה כאילו כבר הקריבו התמיד ואין אומרים שירה (מג"א שם).

טעם אחר: לפי שהסיבה שאומרים שיר של יום אינו משום זכר למקדש רק להזכיר מעין יצירת היום ולכן מספיק פעם אחת ביום (שו"ת בנין שלמה ח"ב או"ח א הערות על מעשה רב קנח).

העלון נתרם על ידי הבחור החשוב אברהם ישעיהו הראל נ"י להצלחה בתורה וירא"ש

לע"נ
משה עזריאל בן דוד ואיבויה

לע"נ הבחור החשוב
יהונתן בן יבדלח"ט ר' יוסף מלר
שליט"א
נ.ל.ב.ע יב אדר א' תשע"ד

לע"נ הרה"ג
שלום צבי בן יבדלח"ט ר' שלמה
אליעזר שיינפלד שליט"א
נ.ל.ב.ע ד' אלול תשע"ט